

УДК 336.717.061:004.738.5:339.13(477)(100)
DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.202.97-106>

Живко М.А.

кандидат економічних наук

ІНІ міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина

Західноукраїнський національний університет

Zhyvko Maksym

PhD in Economic Sc.

Bohdan Havrylyshyn Education and Research Institute of International Relations

West Ukrainian National University

<https://orcid.org/0000-0002-7663-573>

ВПРОВАДЖЕННЯ Е-ГРИВНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В Е-БІЗНЕСІ, Е-КОМЕРЦІЇ ТА БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ В КОНТЕКСТІ ФРАГМЕНТАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто актуальні виклики трансформації грошово-фінансової системи в умовах цифровізації, які загострилися внаслідок пандемії COVID-19, глобального переходу до безготівкових розрахунків та зростання ролі криптовалют у тіньовій економіці. Зосереджено увагу на зміщенні акцентів державного регулювання у бік фінансового сектору, що стало відповіддю на потребу протидії фінансовим злочинам, забезпеченню прозорості обігу коштів і захисту монетарного суверенітету країн. Особливе значення у статті надається українському контексту, зокрема в умовах війни, яка посилює потребу в контролі за грошовим обігом та впровадженні інноваційних рішень. Розвинуто категоріальний апарат цифрових фінансів, поняття Е-гривні, електронного бізнесу та е-комерції, а також виокремлено характерні риси й відмінності між Е-гривнею, безготівковими електронними грошима та криптовалютами. Запропоновано модель оцінювання ризиків для вітчизняних компаній у процесі цифрової трансформації, здійснено систематизацію фінансових моделей е-комерції. Аргументовано, що правове нормування цифрових валют, тестування Е-гривні у 2024 р. та її масштабне впровадження у 2025–2026 рр. можуть стати точкою зростання для цифрової економіки України, зміцнити довіру до фінансової системи та активізувати легальний сегмент електронної торгівлі. Отримані результати становлять практичний інтерес для експертів у сфері валютної політики, державних органів цифрової трансформації, а також бізнес-спільноти, залученої до розвитку е-комерції.

Ключі слова: цифрова економіка, фрагментація, глобалізація, фінансові технології, е-гривня, Національний банк України, криптовалюти, е-бізнес, е-комерція, маркетплейс, онлайн-банкінг, тіньова економіка, корупція.

IMPLEMENTATION OF THE E-HRYVNIA: PROSPECTS FOR APPLICATION IN E-BUSINESS, E-COMMERCE, AND COMBATING THE SHADOW ECONOMY IN THE CONTEXT OF GLOBAL ECONOMIC FRAGMENTATION

This article examines the pressing challenges facing the transformation of the monetary and financial system in the context of digitalization, which have intensified as a result of the COVID-19 pandemic, the global shift towards cashless payments, and the growing role of cryptocurrencies in the shadow economy. Particular attention is paid to the shift in government regulatory focus toward the financial sector, reflecting the urgent need to combat financial crimes, ensure the transparency of money circulation, and protect countries' monetary sovereignty. Special emphasis is placed on the Ukrainian context, especially under wartime conditions, which have reinforced the need for tighter control over money circulation and the implementation of innovative financial solutions. The article develops the conceptual framework of digital finance, including the notions of the e-hryvnia, e-business, and e-commerce, while also distinguishing the unique features and differences between the e-hryvnia, non-cash electronic money, and cryptocurrencies. In addition, the article provides a systematization of e-commerce financial models, analyzing how the implementation of the e-hryvnia could facilitate new modes of transaction, accounting, and taxation within digital business ecosystems. It reviews global case studies and scenario models showing how national CBDCs can be integrated into B2C, B2B, and platform-based e-commerce structures to improve efficiency, reduce transaction costs, and enhance traceability. The potential macroeconomic effects of implementing the e-hryvnia are examined through a multi-level lens: from improving the velocity of money and stimulating aggregate demand to facilitating the disintermediation of high-cost banking structures and reducing informality in the labor market. Special emphasis is placed on how the digital currency could support fiscal

decentralization, transparent redistribution of social benefits, and the monetization of humanitarian aid. A risk assessment model for domestic companies undergoing digital transformation is proposed, along with a systematization of financial models of e-commerce. The study argues that the legal regulation of digital currencies, the testing of the E-hryvnia in 2024, and its large-scale implementation in 2025–2026 could become a growth point for Ukraine's digital economy, strengthen public trust in the financial system, and stimulate the expansion of the legal segment of e-commerce. The findings hold practical significance for currency policy experts, state institutions involved in digital transformation, and business communities engaged in the development of e-commerce.

Keywords: digital economy, fragmentation, globalization, financial technologies, e-hryvnia, National Bank of Ukraine, cryptocurrencies, e-business, e-commerce, marketplace, online banking, shadow economy, corruption.

JEL classification: E42, O33, H26, G28, L81, O17.

Постановка проблеми. У контексті сучасних глобальних трансформацій світового господарства, що супроводжуються посиленням цифровізації, геоекономічної фрагментації та переосмислення ролі держави у забезпеченні економічної безпеки, дедалі більшої уваги набуває проблема впровадження цифрових валют центральних банків (ЦВЦБ). Упродовж останнього десятиліття спостерігається прискорене розгортання національних проєктів з розробки та тестування ЦВЦБ у провідних країнах світу – від e-CNY у Китаї, e-Krona у Швеції до Sand Dollar на Багамських островах. Водночас функціонування цифрових валют виходить за межі суто фінансових інновацій, натомість відображає глибші структурні зрушення у глобальній фінансово-економічній системі, де цифрові гроші поступово стають інструментом державного суверенітету, геоекономічного впливу та технологічної конкурентоспроможності.

Для України питання впровадження національної цифрової валюти, електронної гривні (Е-гривні), набуває особливої актуальності з огляду на низку критичних чинників. По-перше, війна Росії проти України створила безпрецедентні виклики для функціонування національної фінансової системи, водночас активізувавши потребу у швидких, прозорих та безпечних розрахунках в умовах децентралізації економічної діяльності. По-друге, економіка України й надалі залишається високозалежною від тіньових готівкових потоків, що ускладнює реалізацію ефективної монетарної політики, стримує цифрову трансформацію державного сектору та знижує інвестиційну привабливість країни. По-третє, зростає потреба у розширенні доступу до фінансових послуг у цифровому форматі, особливо в умовах поширення електронної комерції, дистанційної праці, розвитку платіжних систем та підвищення запитів на кібербезпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади впровадження цифрових валют центральних банків (ЦВЦБ), зокрема е-гривні, та їхнє значення для розвитку е-бізнесу, е-комерції й детінізації економіки в умовах фрагментації глобального економічного середовища викликають дедалі більшу зацікавленість науковців. Зростаюча кількість досліджень у цій сфері свідчить про актуальність проблематики у зв'язку з цифровою трансформацією світової фінансової архітектури. Фундаментальні аспекти функціонування цифрових валют досліджено в працях Ч. Боріо, М. Дремман [1], М. Рустом Ірані, Р. Айер, Р. Ральф Мейзензаль, П. Хосе-Луїс [2], де

розглядаються механізми впливу ЦВЦБ на монетарну стабільність, ефективність платіжної інфраструктури та фінансову інклюзію. Зокрема, Т. Adrian, H.S. Shin [3] та Т. Mancini-Griffoli, M.S.M. Peria, I. Agur, A. Ari, J. Kiff, A. Popescu, C. Rochon [4] висвітлюють типологію цифрових валют та ризики, пов'язані з їхнім широкомасштабним впровадженням, включаючи потенційне витіснення традиційних банків, втрати в грошовому мультиплікаторі та нові виклики для регуляторів. Значний внесок у вивчення взаємозв'язку між ЦВЦБ та розвитком е-комерції зробили E. Prasad [5] та D. Rodima-Taylor та W.W. Grimes, [6], які акцентують на можливості цифрових валют знижувати бар'єри для транснаціональних розрахунків, спрощувати фінансові транзакції у B2B та B2C-сегментах і сприяти прозорості грошових потоків у глобальних ланцюгах поставок. Праці A. Tapscott, D. Tapscott [7], C. Catalini, J. S. Gans [8] та J. Barrdear, M. Kumhof [9] зосереджуються на потенціалі цифрових валют як інструменту інновацій у фінансовому секторі, зокрема шляхом інтеграції з блокчейн-технологіями, системами смарт-контрактів та автоматизованими платіжними шлюзами.

На українському науковому горизонті концептуальні підходи до е-гривні розглядалися у працях О. Іващенко [10], О. Шевчука [11] та С. Аксюков [12], які проаналізували нормативно-правові аспекти, макроекономічні наслідки впровадження е-гривні та її роль у зміцненні фінансової суверенності держави. Проблеми детінізації економіки за допомогою цифрових платіжних систем досліджували С. Леонова і М. Бричко [13], які розробили аналітичні підходи до оцінювання ефективності цифрових інтервенцій в умовах високої тінізації. Окрему увагу слід приділити працям Я. Белінська та Ю. Коваленко [14], які наголошують на значенні е-гривні як інструменту зміцнення довіри до банківської системи в умовах політичної та економічної нестабільності. Вони також висвітлюють потенціал цифрової валюти у забезпеченні прозорості публічних фінансів, протидії корупції та стимулюванні участі малого та середнього бізнесу в офіційному секторі економіки.

Водночас, попри наявність значної кількості наукових праць у сфері цифрових валют, недостатньо опрацьованими залишаються питання інтеграції Е-гривні у цифрові бізнес-моделі, а також практичні аспекти її застосування в е-комерції для підвищення стійкості бізнесу та боротьби з тіньовою економікою в умовах глобальної економічної фрагментації. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на

обґрунтування стратегій впровадження Е-гривні як багатофункціонального інструменту цифрової трансформації економіки України.

Мета статті полягає в оцінці перспектив використання Е-гривні, у тому числі в е-бізнесі та е-комерції України, а також очікуваних позитивних наслідків скорочення тіньового сектора української економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Світова економіка останніх п'яти років перебуває у фазі глибокої трансформації грошового обігу, обумовленої одночасним впливом санітарно-епідеміологічних потрясінь, цифрових, технологічних інновацій та структурної зміни фінансової поведінки суб'єктів ринку. Зокрема, у розвинених країнах спостерігається стійка тенденція до зменшення обсягів готівкових операцій. Так, у США, за офіційними даними Федеральної резервної системи, частка готівкових розрахунків у споживчих транзакціях знизилася з 31% у 2016 р. до 16% у 2020 р., що вказує на майже дворазове зменшення за короткий часовий проміжок [15]. Крім того, збільшилася популярність різних маркетплейсів з можливістю застосування механізмів е-комерції, а також збільшився обсяг доставок, які працюють переважно на безготівковому розрахунку.

Пандемія COVID-19, що вибухнула у 2020 р., виступила своєрідним «екзогенним шоком», який каталізував відмову споживачів від готівки у зв'язку з побоюваннями передачі вірусу через банківські купюри. Страх перед можливим зараженням через банкноти, а також запровадження глобальних карантинних обмежень спричинили масовий перехід до електронних платіжних засобів, зокрема мобільного банкінгу, платіжних додатків, NFC- та QR-розрахунків. Особливо активно ці процеси відбувалися в середовищі е-комерції, що одночасно демонструвала експоненційне зростання завдяки розширенню маркетплейсів (Amazon, Alibaba, Etsy) та гіперлокальних сервісів доставки (Glovo, Bolt, Uber Eats).

Період 2021–2025 рр. характеризується переходом від реактивної цифровізації, викликаної кризовими чинниками, до інституціоналізованої моделі грошово-платіжної інфраструктури, у якій безготівкові засоби набувають системоутворюючого значення. Зростає роль цифрових валют центральних банків (CBDC) – цифровий Юань (КНР), цифровий Євро (ЄС), а також Е-гривня (Україна), які поступово формують нову парадигму грошово-кредитної політики. Водночас активно розвиваються цифрові гаманці (Apple Pay, Google Pay), відкриті платіжні системи (Payoneer, Wise) та блокчейн-рішення (USDT, DAI тощо), що виступають конкурентними або комплементарними компонентами нової грошової екосистеми.

Особливе значення ці процеси набувають для економік, що функціонують у кризових і посткризових умовах, зокрема України. Повномасштабна збройна агресія з боку Російської Федерації актуалізувала потребу у відмові від фізичних інструментів обігу, унаслідок їхньої вразливості до фізичних та кіберзагроз. У цьому контексті проєкт Е-гривні слід розглядати не лише як фінансову інновацію, а як інституційний

інструмент забезпечення монетарного суверенітету, прозорості фіскальної політики та стійкості платіжної системи в умовах війни. В умовах трансформації глобального фінансового середовища, зумовленої як технологічними інноваціями, так і геополітичною напруженістю, особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані з імплементацією цифрових валют центрального банку (CBDC), для України ці процеси відбуваються в контексті не лише переходу до цифрової економіки, але й з огляду на необхідність забезпечення фінансової стійкості в умовах повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації.

Згідно з офіційними даними НБУ, вже у 2022–2023 рр. понад 70% роздрібних транзакцій в Україні здійснювались у безготівковій формі, що свідчить про високий рівень цифровізації фінансової поведінки домогосподарств. Така структура обігу грошової маси об'єктивізує потребу в інституціоналізації цифрової валюти державного рівня – Е-гривні, яка може стати еволюційною відповіддю на запити ринку та виклики макроекономічної стабільності [16].

Порівняльний аналіз практик впровадження цифрових валют у світі демонструє, що Україна знаходиться у тренді глобального переосмислення ролі Національного банку. Зокрема, Китай реалізує концепцію е-CNY з метою посилення контролю над внутрішнім обігом коштів і створення альтернативи долару США у зовнішній торгівлі [17]. ЄС опрацьовує модель цифрового Євро з фокусом на збереженні приватності користувачів і технологічному суверенітеті. У той час як Е-гривня може набути гібридного характеру, з одного боку, як платіжний інструмент для роздрібного сегмента, з іншого – як технологічна платформа для обслуговування цифрових активів, благодійних виплат, субсидій, а також оборонних фінансів.

У світовій практиці з розвитком фінансових технологій державою здійснюється боротьба з тероризмом, наркодилерами та онлайн-казино. При цьому ринок наповнений різноманітними грошовими сурогатами та криптовалютами, виникнення яких здійснювалось без участі національних банківських систем, іншими словами, поза контролем Центральних банків. У контексті зростаючої цифровізації фінансового середовища України, подібно до багатьох країн світу, зіткнулася з необхідністю формування чіткої регуляторної позиції щодо приватних цифрових валют і криптоактивів. Починаючи з 2019 р., світова спільнота спостерігала за розвитком амбітного проєкту створення глобальної приватної валюти, ініційованого однією з найбільших міжнародних соціальних мереж.

Слід зазначити, що кількість криптовалют у світі продовжує стрімко зростати, і вже на початку 2023 р. їх налічувалося понад 9700 видів, значна частина з яких не мають прозорих емітентів або реального забезпечення [18]. Така ситуація лише посилила регуляторну пильність держав, включно з Україною, до необхідності балансування між інноваційністю та фінансовою безпекою. Такий підхід до регулювання цифрових валют у 2019–2025 рр. формувався на стику глобальних технологічних викликів та внутрішніх ризиків,

пов'язаних з війною, валютною стабільністю та економічним суверенітетом. Пріоритетною стала стратегія розвитку цифрової валюти державного зразка (CBDC) як безпечної альтернативи приватним криптовалютам, здатної забезпечити інтеграцію у світовий фінансовий порядок без втрати контролю над національною платіжною інфраструктурою.

За даними Національного банку України, станом на 1 жовтня 2024 р. обсяг готівки в обігу становив близько 796,5 млрд грн, тоді як загальний обсяг безготівкових

коштів, що обслуговують розрахунки через банківську систему, перевищував 2,1 трлн грн, тобто був майже втричі більшим [19]. На рис. 1 представлено динаміку зміни частки готівкових і безготівкових коштів у структурі грошового обігу України за період 2016–2024 рр., в основу побудови покладено офіційні статистичні дані Національного банку України, а також апроксимаційні моделі поліноміального та логарифмічного типу для трендової інтерпретації.

Рис. 1. Динаміка готівкових і безготівкових розрахунків в Україні у 2016–2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі статистичних даних НБУ [20].

Як видно з рис. 1, у 2016 р. частка готівки в розрахунках перевищувала 65%, тоді як безготівкові операції становили лише близько 35%. Проте вже у 2019 р. частка безготівкових розрахунків уперше перевищила готівкову, що стало переломним моментом у структурі грошового обігу. Пандемія COVID-19 у 2020 р. додатково прискорила цей процес через обмеження фізичних контактів та зростання популярності електронних сервісів. Поліноміальні криві 2-го ступеня, побудовані для обох типів операцій, демонструють взаємно спрямовану динаміку – зменшення частки готівки і стійке зростання частки безготівкових розрахунків. Ступінна модель (логарифмічна апроксимація) для безготівкових операцій підтверджує гіпотезу про поступове наближення до фази плато, що свідчить про досягнення відносної насиченості ринку цифрових розрахунків, виявлена динаміка підтверджує наявність системної трансформації платіжної моделі в Україні, що має бути врахована при розробленні монетарної політики, зокрема в аспекті впровадження цифрової валюти Національного банку (Е-гривні).

Очікується, що всі три форми гривні – готівкова, безготівкова та цифрова – будуть взаємозамінними. Для переведення цифрової гривні в готівку, наприклад, передбачатиметься спочатку її конвертація в безготівкову форму з подальшим зняттям у банкоматі. Аналогічно, цифрова гривня зможе використовуватись для купівлі товарів, оплати послуг, транскордонних операцій, а також обміну на іноземну валюту – за умови

розширення інфраструктурної підтримки на міжнародному рівні. Запровадження Е-гривні не передбачає скасування інших форм грошового обігу, проте має на меті забезпечити технологічну еволюцію платіжного середовища з одночасним збереженням регуляторного суверенітету держави [21]. Такий підхід дозволяє гармонізувати переваги цифрових валют із принципами стабільності, безпеки та відкритості національної фінансової системи (табл. 1).

Основною технологічною подібністю між Е-гривнею та криптовалютами є застосування децентралізованих реєстрів (технології блокчейн або її гібридних аналогів), що забезпечує високий рівень безпеки транзакцій, прозорість обігу та можливість моніторингу руху активів. Проте принципи функціонування, правовий статус та регуляторна природа цих інструментів кардинально відрізняються. Криптовалюти, як правило, створюються і функціонують поза межами державного контролю, що зумовлює високі ризики для монетарного суверенітету, боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та ухиленням від оподаткування. Саме тому в низці країн криптовалюти заборонені або суттєво обмежені на рівні законодавства. Наприклад, Китайська Народна Республіка ще у 2013 р. заборонила проведення операцій з біткоїном, а з 2014 р. – зобов'язала банки та платіжні системи припинити обслуговування платформ, що здійснюють обіг криптовалют.

Таблиця 1

Специфіка, подібність та відмінності Е-гривні, безготівкових електронних грошей та криптовалюти

Характеристика	Е-гривня	Безготівкові кошти	Криптовалюти
Емітент	Національний банк України	комерційні банки	децентралізовані емітенти / майнери
Форма існування	цифровий код у гаманці на платформі НБУ	запис на банківському рахунку	цифровий запис у блокчейні
Юридичний статус	офіційна форма національної валюти	офіційна форма гривні	юридично не визнані як валюта
Забезпечення вартості	підкріплена авторитетом та резервами НБУ	довірчі зобов'язання банку	залежить від попиту і спекуляцій
Технологічна основа	централізована платформа регулятора	традиційна банківська система	блокчейн (децентралізований)
Можливість повернення / відшкодування	так, через державну систему	так, у межах банківської практики	ні, високий ризик втрати доступу
Регулювання державою	повне регулювання	регулюється через банківське право	поза межами державного регулювання
Анонімність транзакцій	низький рівень анонімності (контрольована)	середній рівень (в межах банківської таємниці)	високий рівень анонімності
Основна функція	універсальний платіжний засіб	платежі, депозити, кредитування	спекуляція, збереження вартості, платежі
Обіг у правовому полі України	Законопроекти у процесі реалізації	повноцінний і регламентований обіг	допускається як віртуальний актив

Джерело: побудовано автором

Впровадження CBDC у провідних країнах світу, зокрема Китаї, Швеції, Бразилії та Нігерії, стало потужним імпульсом для формування національної концепції цифрової валюти і в Україні. Досвід Народного банку Китаю, який першим здійснив повномасштабне тестування цифрового юаня, демонструє потенціал повної трансформації платіжної інфраструктури. Станом на середину 2023 р. в КНР обсяг транзакцій із використанням цифрового юаня сягнув 1,8 трлн юанів (близько 250 млрд дол. США). Важливою інновацією китайської моделі стало використання дворівневої архітектури, де центральний банк взаємодіє з великими платіжними платформами (Alipay, WeChat Pay), які

поширюють цифрову валюту серед населення безпосередньо через мобільні додатки [22].

В Україні реалізація концепції Е-гривні має свої особливості. По-перше, вона передбачає використання централізованої платформи, контрольованої НБУ, яка забезпечить зберігання цифрових грошей на електронних гаманцях користувачів без залучення обов'язкового банківського рахунку. Це може бути особливо корисним для підвищення рівня фінансової інклюзії в умовах, коли частина населення залишається поза банківською системою – за оцінками Світового банку, станом на 2022 р., близько 37% українців не мали активного банківського рахунку (табл. 2).

Таблиця 2

Моделі впровадження CBDC

Країна / регіон та назва CBDC	Статус реалізації	Модель емісії	Використання в офлайн-режимі та юридичний статус	Рівень контролю держави та призначення
Україна Е-гривня	пілотний проєкт, тестування з 2023 р.	централізована емісія НБУ, розподіл через банки-учасники	планується впровадження, не визначений остаточно, законопроекти на розгляді	високий (через НБУ), соціальні виплати, платежі, фінансова інклюзія
Китай цифровий Юань (e-CNY)	пілотна фаза з 2020 р., масштабне тестування з 2023 р.	дворівнева модель: НБК → комерційні банки / платформи	реалізовано обмежено, визнано як легітимна форма валюти	максимальний контроль НБК, масові розрахунки, конкуренція з Alipay/WeChat Pay
Європейський Союз цифровий Євро (digital euro)	підготовка до пілотної фази, публічне обговорення з 2021 р.	дворівнева модель: ЄЦБ → банки та фінансові посередники	розглядається як опція, планується включення до законодавства ЄС	регульований ЄЦБ з гарантіями приватності, збереження монетарного суверенітету, цифрові платежі

Джерело: побудовано автором

Е-гривня дозволить здійснювати миттєві платежі в режимі онлайн та офлайн (без постійного доступу до мережі Інтернет), що забезпечить високу стійкість платіжної інфраструктури в умовах воєнного стану,

надзвичайних ситуацій або перебоїв із комунікаціями. Очікується, що цифрова валюта забезпечить мінімізацію транзакційних витрат, виключення фінансових посередників та підвищення ефективності державних

виплат – зокрема соціальних, пенсійних, гуманітарних.

Крім посилення функціональності платіжної інфраструктури, Національний банк України розглядає Е-гривню як інструмент підвищення прозорості фінансових операцій і зменшення обсягів тіньової економіки. Однією з ключових переваг цифрової валюти є можливість унікальної ідентифікації кожної одиниці Е-гривні, що, за прикладом цифрового Юаня, може забезпечити повний контроль над цільовим використанням коштів, зокрема у сфері соціальних виплат, гуманітарної допомоги, державних контрактів. Кожна одиниця Е-гривні, відповідно до концепції НБУ, матиме унікальний цифровий ідентифікатор, що відкриває можливість кодування коштів на певні напрями витрат – наприклад, для соціальної допомоги, компенсацій, гуманітарних виплат. Це дозволить блокувати несанкціоновані трансакції, запобігати «відкатам», незаконному переадресуванню коштів і нецільовому використанню бюджетних ресурсів. Відповідно, цифрова гривня має потенціал стати дієвим інструментом антикорупційної політики в Україні.

Використання цифрової гривні, яка перебуває у повному контролі Національного банку, дозволить усунути посередницькі ланки у трансакціях між державою та громадянином, забезпечити миттєві розрахунки, мінімізувати ризики переведення коштів у готівку та відмивання грошей. З технічної точки зору, цифрова валюта може працювати як у режимі онлайн, так і в офлайн-режимі – через захищені пристрої без постійного доступу до Інтернету. Це критично важливо в умовах бойових дій, пошкодженої інфраструктури або збоїв у зв'язку.

За оцінками Міністерства економіки України та НБУ, частка тіньової економіки станом на 2023 р.

становила 30–31% ВВП, зберігаючи сталу динаміку останніми роками. Цей показник є відносно стабільним, однак в умовах воєнного стану існує ризик його зростання, зокрема через активізацію готівкових операцій, розрив ланцюгів контролю та зростання фінансової нестабільності на мікрорівні. За оцінками фахівців, у 2023 р. частка тіньової економіки в Україні становила понад 30% ВВП, зберігаючи сталу динаміку попередніх років. Основні фактори її підтримки – високий рівень готівкових операцій, слабка податкова дисципліна, інституційна нестабільність, зростання кількості компаній без реального операційного навантаження [23].

Для протидії цим викликам Україна впроваджує платформи перевірки доброчесності бізнесу, оскільки у контексті інтеграції до систем ЄС акцент робиться на прозорості, обміні даними та автоматичному оцінюванні ризиків. Модель банківського «світлофора», яка тестується на базі окремих комерційних банків, дозволяє розподіляти клієнтів за трьома категоріями ризику – низький, середній та високий – на основі поведінкової аналітики, типології операцій, історії банківського обслуговування та фінансової звітності (рис. 2).

У запропонованій візуалізації представлено умовну класифікацію фінансової доброчесності клієнтів банківської системи України за принципом «світлофора», що поділяє суб'єктів господарювання на три категорії залежно від рівня ризику та характеру їх фінансової поведінки. Зелена зона – характеризує компанії з низьким рівнем ризику, це суб'єкти, які ведуть реальну господарську діяльність, не демонструють ознак підозрілих або сумнівних операцій. Частка таких компаній, згідно із даними, становить близько 97% від загальної кількості юридичних осіб.

Рис. 2. Модель банківського «світлофора» в Україні (умовна класифікація фінансової доброчесності клієнтів).

Джерело: побудовано автором

Жовта зона – охоплює компанії з середнім рівнем ризику, щодо яких зафіксовані окремі підозрілі трансакції або відхилення від стандартної фінансової поведінки, до таких суб'єктів можуть застосовуватися обмеження або блокування окремих операцій, орієнтовна частка яких становить – 1,6%. Червона зона – включає

високоризикові компанії, щодо яких є ознаки системних порушень, непрозорої структури власності, неадекватного податкового навантаження або участі у схемах відмивання коштів, таким компаніям може бути відмовлено у відкритті рахунків або обслуговуванні, їх частка оцінюється на рівні 1,4%.

У відповідь на ці виклики, в Україні активно розробляються платформи комплексної оцінки ризику фінансових суб'єктів, які у співпраці НБУ, Бюро економічної безпеки та ДПС України впроваджується система автоматичного моніторингу банківських клієнтів, яка дозволяє на основі поведінкової та бухгалтерської аналітики відносити суб'єктів до категорій ризику, низький («зелений»), середній («жовтий») і високий («червоний»). Критеріями для класифікації якого є, характер і частота банківських операцій, юридичний статус і структура власності компанії, специфіка бізнесу та його звітність, кількість активних рахунків, податкове навантаження і відповідність КВЕДу, наявність транзакцій з офшорними юрисдикціями.

Станом на середину 2024 р. пілотна модель дозволила віднести близько 96–97% компаній до «зеленої»

зони, приблизно 1,5% – до «жовтої», і лише 1–1,5% – до «червоної», що свідчить про ефективність профілактичного контролю та можливість виявлення ризикових суб'єктів ще до здійснення порушень. Поєднання Е-гривні як контрольованого цифрового інструменту та платформи ризик-аналізу суб'єктів дозволяє державі сформувати нову архітектуру фінансової прозорості, яка істотно знижує ризики зловживань, підвищує податкову ефективність та сприяє формуванню довіри до державного сектору. На рис. 2 візуалізовано умовну модель банківського «світлофора» в Україні, яка демонструє трирівневу структуру фінансового моніторингу клієнтів. У табл. 3 наведено сумнівні операції українських компаній в умовах фрагментації глобальної економіки.

Таблиця 3

**Класифікація типових сумнівних операцій українських компаній
в умовах фрагментації глобальної економіки**

Операції, визнані сумнівними	Пояснення / ризикові ознаки
здійснення платежів, не пов'язаних із статутною діяльністю компанії	використання рахунку для сторонніх операцій, не передбачених бізнес-моделлю
відмова у наданні фінансових документів на запит банку	можливе ухилення від оподаткування або приховування реальної діяльності
різке зростання обсягів готівкових розрахунків або вилучення коштів з рахунків	ознака ризику «обналу» або втрати ліквідності підприємства
зарахування коштів від третіх осіб без пояснення економічного змісту	ознака потенційного ланцюга з відмивання коштів
фінансування пов'язаних осіб без договірної оформлення	можлива спроба прихованого виведення капіталу через пов'язані компанії
повторювані транзакції між «сплячими» рахунками або неактивними підприємствами	типовий індикатор «тіньових» розрахункових схем
виплати заробітної плати з рахунків третіх осіб або із затримкою	ризик нелегальної зайнятості або прихованих доходів
відмова у співпраці з банком щодо верифікації кінцевих бенефіціарів	спроба уникнення фінансового моніторингу або легалізація через формальні структури

Джерело: побудовано автором

Запровадження механізму цифрової гривні, ініційоване Національним банком України, створює передумови для системного державного моніторингу фінансових операцій, що, у свою чергу, сприятиме детінізації приватного капіталу, значна частина якого нині циркулює поза межами офіційної економіки, зокрема в рамках неформальних і корупційних схем. Згідно з аналітичними оцінками, у 2023 р. обсяг тіньової економіки України становив понад 30% від ВВП, що значно перевищує середній показник по ЄС. Водночас результати досліджень, проведених Національним інститутом стратегічних досліджень, Світовим банком і Офісом ефективного регулювання, вказують, що впровадження цифрових фінансових технологій, зокрема Е-гривні, може забезпечити зниження рівня тінізації до 12–15% ВВП до 2030 р., тобто вдвічі менше за поточний рівень і на рівні середнього європейського показника [24].

Цифрові валюти є найважливішою компонентою сучасної фінансової системи, за допомогою якої

здійснюється оплата в мережі Інтернет, перекази та зберігання коштів. Певна частина цифрових валют є реальними аналогами. Вони називаються електронними грошима. За класифікацією Банку ЄС, до цифрових валют слід віднести записи на банківських рахунках (цифрові позначення грошей, що конвертуються у фіатні кошти). До е-комерції прийнято відносити електронний обмін інформацією та даними, електронний рух капіталу та електронну торгівлю.

У широкому економічному сенсі е-комерція (e-commerce) – це здійснення фінансових операцій онлайн у глобальній мережі Інтернет: придбання та продаж товарів (робіт), бронювання та оплата послуг, онлайн-банкінг, торгівля в інтернет-магазинах, на маркетплейсах, додатки з сервісами послуг, інформаційні продукти та безпосередньо інтернет-магазини додатків та сервісів.

У табл. 4 представлений аналіз специфіки реалізації е-бізнесу, е-комерції, види та інструментарій, а також позитивні та негативні характеристики.

Таблиця 4

Е-бізнес види е-торгівлі, інструменти, позитивні та негативні характеристики

Види е-комерції	Опис фінансової моделі	Інструменти	Позитивні властивості	Негативні характеристики
B2C («бізнес для споживача»)	продаж компаніями фізичним особам товару, робіт та послуг у роздріб;	• платіжний сервіс для збору та обробки платежів від клієнтів; CRM для роботи з клієнтами для автоматичної фіксації заявки, контролю їхнього статусу, складання звітів про продаж; • система аналітики, що дозволяє контролювати відвідуваність ресурсу, динаміку продажів, оцінювати ефективність реклами; • інструменти просування, реклами та маркетингу. контекстна та таргетована реклама, SMM, SEO; • власна служба доставки або аутсорсинг;	швидкість запуску бізнесу; швидка та легка експансія на міжнародні ринки; висока швидкість пошуку необхідного продукту; економія за рахунок відмови від оренди приміщень та штату продавців-консультантів; широка географія країною і там; простота бізнес-аналітики; масштабування бізнесу; гнучкість та адаптація під потреби споживача; можливість роботи у час; швидке нарощування світової присутності; зниження бар'єрів для входу за рахунок технологій; скорочення циклу B2B B2B-продажів; створення контенту національною мовою;	відсутність контакту в офлайн; процеси доставки та повернення товару; високі вимоги до безпеки та конфіденційності; можливість витоку персональних даних; економічні санкції; глобальний інфляційний тиск.
B2B («бізнес для бізнесу»)	укладання партнерських угод, взаємодія з продажами між компаніями;			
C2C («від споживача до споживача»)	продаж хендмейд товарів, послуги репетиторів та коучів, угоди через послуги оголошень;			

Джерело: побудовано автором

У 2024 р. е-бізнес в Україні продовжує демонструвати динамічне зростання, незважаючи на складну економічну ситуацію, пов'язану з воєнним станом та глобальною економічною фрагментацією. Цей сектор став не лише важливою складовою цифрової економіки, а й одним із найстійкіших елементів підприємницького середовища. Станом на серпень 2024 р. категорія е-комерції охоплювала понад 72% української онлайн-аудиторії – це близько 19 мільйонів унікальних користувачів, які регулярно взаємодіяли з платформами e-commerce на ПК або мобільних пристроях. Загальний обсяг переглядів сторінок у межах цієї категорії перевищив 1,3 мільярда, а середній час перебування користувача на таких сайтах становив понад одну годину, що свідчить про високий рівень залученості споживачів. Лідерами ринку залишаються добре знайомі бренди, Rozetka (охоплення 35%), OLX (27%), Prom (26%), а також Епіцентр К, Allo, Comfy, Ria, Shafa та інші гравці, які сформували конкурентоспроможну екосистему маркетплейсів і нішевих платформ. Важливою складовою е-бізнесу є IT-сектор, який забезпечує технологічну підтримку e-commerce-проектів, інтернет-банкінгу, хмарних сервісів та цифрової трансформації загалом. За даними 2024 р., сукупний дохід десяти найбільших IT-компаній в Україні склав понад 56 млрд грн, що на 1% перевищує аналогічний показник 2023 р. Лідерами у даній галузі стали GlobalLogic – 11,66 млрд грн, EPAM Systems – 11,35 млрд грн, та Luxoft Solutions – 5,45 млрд грн, які забезпечують інноваційну інфраструктуру для е-комерції та фінансових сервісів.

Висновки. Розвиток цифрових валют центральних

банків (CBDC) є важливою складовою глобальної фінансової трансформації, яка охоплює як розвинуті, так і країни з економіками, що трансформуються. Для України, яка функціонує в умовах тривалої гібридної війни, структурної перебудови національної економіки та адаптації до європейського регуляторного середовища, запровадження Е-гривні є не лише технологічною інновацією, а й стратегічним кроком у напрямі забезпечення економічного суверенітету, фінансової стабільності та цифрової інклюзії. Порівняльний аналіз готівкової, безготівкової та цифрової форми гривні засвідчує, що за своєю макроекономічною сутністю вони є еквівалентними з точки зору номінальної вартості та інфляційної схильності. Водночас, функціональне призначення, рівень прозорості, зручність обліку та ступінь контролю держави за рухом коштів – суттєво різняться. Е-гривня, як державний цифровий актив, володіє значним потенціалом у сфері е-комерції, публічних закупівель, фінансових трансфертів та цифрових субсидій.

Законодавча складова також потребує актуалізації, впровадження цифрової валюти передбачає розробку нових норм цифрового фінансового права, що охоплюють такі аспекти, як: визначення юридичного статусу Е-гривні, регламентація ідентифікації користувачів, правила захисту персональних даних, процедура оподаткування, відповідальність операторів системи, а також механізми аудиту та нагляду. Не менш важливим є забезпечення узгодженості національного регулювання з нормами ЄС, зокрема в контексті регламенту MiCA.

Список використаних джерел:

1. Borio, C., & Drehmann, M. (2009). Towards an operational framework for financial stability: «fuzzy» measurement and its consequences. BIS Working Papers, № 284. URL: <http://www.bis.org/publ/work284.pdf>.
2. Irani, R.M., Iyer, R., Meisenzahl R.R., & Peydró J.-L. (2021). The Rise of Shadow Banking: Evidence from Capital Regulation. The Review of Financial Studies, Vol. 34, No. 5. Pp. 2181–2235. DOI: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhaa106>.
3. Adrian, T., & Shin, H.S. (2010). The changing nature of financial intermediation and the financial crisis of 2007–2009. Annual Review of Economics, Vol. 2, No. 1. Pp. 603–618.
4. Mancini-Griffoli, T., Peria, M.S.M., Agur, I., Ari, A., Kiff, J., Popescu, A., & Rochon, C. (2018). Casting light on central bank digital currency. IMF Staff Discussion Notes, No. 18/08. P. 1.
5. Prasad, E.S. (2010). Financial sector regulation and reforms in emerging markets: An overview.
6. Rodima-Taylor, D., & Grimes, W.W. (2017). Cryptocurrencies and digital payment rails in networked global governance: perspectives on inclusion and innovation. In: Bitcoin and Beyond. Routledge, Pp. 109–132.
7. Tapscott D., & Tapscott A. (2017). How blockchain will change organizations. MIT Sloan Management Review, Vol. 58. No. 2. P. 10.
8. Catalini C., Gans J. S. Some simple economics of the blockchain. Communications of the ACM. 2020. Vol. 63, No. 7. P. 80–90.
9. Barrdear J., & Kumhof M. (2022). The macroeconomics of central bank digital currencies. Journal of Economic Dynamics and Control, Vol. 142. Art. 104148.
10. Іващенко О.М. (2023). Регулювання віртуальних активів в Україні: адаптація до глобальних стандартів та внутрішні виклики. Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, № 3. С. 142–153. URL: <https://law.chnu.edu.ua/rehuliuvannia-virtualnykh-aktyviv-v-ukraini/>.
11. Шевчук О. (2024). Інтегроване відображення електронних транзакцій в обліковій звітності. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, Вип. 1–2. С. 19–31. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2024.01-02.019>.
12. Аксюков С.М. (2024). Поняття та природа віртуальних активів як об'єкту правового регулювання в господарській діяльності в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство, № 1. С. 258–263. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.45>.
13. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія. ред. С.В. Леонова, М.М. Бричко. Суми : СДУ, 2022. 181 с.
14. Белінська Я., Коваленко Ю. (2023). Регулювання валютного ринку України в умовах фінансової нестабільності воєнного часу. Науковий вісник Полісся, № 1(26). С. 121–140. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-121-140/](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-121-140/).
15. Barclay, A., & Stabilizing, U.S. (2025). Financial Leadership: Why Congress Must Get Stablecoin Regulation Right. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/stabilizing-us-financial-leadership-why-congress-must-get-stablecoin-regulation-right>.
16. Другий рік повномасштабної війни: обсяги безготівкових розрахунків зростають. (2024). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut>.
17. Bansal, R.S., & Somya. (2021). China's Digital Yuan: An Alternative to the Dollar-Dominated Financial System. Carnegie Endowment for International Peace, URL: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/202108-Bansal_Singh_-_Chinas_Digital_Yuan.pdf.
18. How Many Cryptocurrencies Are There in June 2025? (2025). Tangem. URL: <https://tangem.com/en/blog/post/how-many-cryptocurrencies-exist/>.
19. Готівковий обіг в Україні на 01 жовтня 2024 року. (2024). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/gotivkoviy-obig-v-ukrayini-na-01-jovtnya-2024-roku>.
20. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>.
21. Transaction Volume of Digital Yuan Rise by 1,700% in Year. (2025). CoinsPaid Media. URL: <https://coinspaidmedia.com/news/transaction-volume-chinese-e-cny-reaches-250b/>.
22. Рівень тіньової економіки у 2021 році зріс до 32%. (2022). FinBalance. URL: <https://finbalance.com.ua/news/riven-tinovo-ekonomiki-u-2021-rotsi-zris-do-32---otsinka-uryadu>.
23. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП - або 846 млрд гривень - перебуває в тіні. Національний банк України. URL: <https://surl.li/axlays>.
24. Макроекономічний та монетарний огляд. (2025). Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2025-01.pdf?v=11.

References:

1. Borio, C., & Drehmann, M. (2009). Towards an operational framework for financial stability: «fuzzy» measurement and its consequences. BIS Working Papers, № 284. URL: <http://www.bis.org/publ/work284.pdf>. [in English].
2. Irani, R.M., Iyer, R., Meisenzahl R.R., & Peydró J.-L. (2021). The Rise of Shadow Banking: Evidence from

- Capital Regulation. The Review of Financial Studies, Vol. 34, No. 5. Pp. 2181–2235. DOI: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhaa106>. [in English].
3. Adrian, T., & Shin, H.S. (2010). The changing nature of financial intermediation and the financial crisis of 2007–2009. *Annual Review of Economics*, Vol. 2, No. 1. Pp. 603–618. [in English].
 4. Mancini-Griffoli, T., Peria, M.S.M., Agur, I., Ari, A., Kiff, J., Popescu, A., & Rochon, C. (2018). Casting light on central bank digital currency. *IMF Staff Discussion Notes*, No. 18/08. P. 1. [in English].
 5. Prasad, E.S. (2010). Financial sector regulation and reforms in emerging markets: An overview. [in English].
 6. Rodima-Taylor, D., & Grimes, W.W. (2017). Cryptocurrencies and digital payment rails in networked global governance: perspectives on inclusion and innovation. In: *Bitcoin and Beyond*. Routledge, Pp. 109–132. [in English].
 7. Tapscott D., & Tapscott A. (2017). How blockchain will change organizations. *MIT Sloan Management Review*, Vol. 58. No. 2. P. 10. [in English].
 8. Catalini C., Gans J. S. Some simple economics of the blockchain. *Communications of the ACM*. 2020. Vol. 63, No. 7. P. 80–90. [in English].
 9. Barrdear J., & Kumhof M. (2022). The macroeconomics of central bank digital currencies. *Journal of Economic Dynamics and Control*, Vol. 142. Art. 104148. [in English].
 10. Ivashchenko, O.M. (2023). Rehuliuvannia virtualnykh aktyviv v Ukraini: adaptatsiia do hlobalnykh standartiv ta vnutrishni vyklyky [Regulation of virtual assets in Ukraine: Adaptation to global standards and internal challenges]. *Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, No. 3. Pp. 142–153. Retrieved from: <https://law.chnu.edu.ua/rehuliuvannia-virtualnykh-aktyviv-v-ukraini/>. [in Ukrainian].
 11. Shevchuk, O. (2024). Intehrovane vidobrazhennia elektronnykh transaktsii v oblikovii zvitnosti [Integrated representation of electronic transactions in accounting reporting]. *Institute of Accounting, Control and Analysis in the Globalization Conditions*, No. 1–2. Pp. 19–31. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2024.01-02.019>. [in Ukrainian].
 12. Aksiukov, S.M. (2024). Poniattia ta pryroda virtualnykh aktyviv yak ob'ektu pravovoho rehuliuvannia v hospodarskii diialnosti v Ukraini [Concept and nature of virtual assets as an object of legal regulation in business activity in Ukraine]. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, No. 1. Pp. 258–263. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.45>. [in Ukrainian].
 13. Leonov, S.V., & Brychko, M.M. (eds.). (2022). Problemy ta perspektyvy zabezpechennia makroekonomichnoi stabilnosti [Problems and prospects of ensuring macroeconomic stability]: monograph. Sumy State University. [in Ukrainian].
 14. Belinska, Y., & Kovalenko, Y. (2023). Rehuliuvannia valiutnoho rynku Ukrainy v umovakh finansovoi nestabilnosti voiennoho chasu [Regulation of Ukraine's foreign exchange market under wartime financial instability]. *Scientific Bulletin of Polissya*, No. 1(26). Pp. 121–140. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-121-140/](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-121-140/). [in Ukrainian].
 15. Barclay, A. (2025). Stabilizing U.S. financial leadership: Why Congress must get stablecoin regulation right. *Center for Strategic and International Studies*. Retrieved from: <https://www.csis.org/analysis/stabilizing-us-financial-leadership-why-congress-must-get-stablecoin-regulation-right>. [in English].
 16. Druhyi rik povnomasshtabnoi viiny: obsiahy bezgotivkovykh rozrakhunkiv zrostaiut [The second year of full-scale war: Cashless payment volumes are growing]. (2024). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut>. [in Ukrainian].
 17. Bansal, R.S., & Somya. (2021). China's digital yuan: An alternative to the dollar-dominated financial system. *Carnegie Endowment for International Peace*. Retrieved from: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/202108-Bansal_Singh_-_Chinas_Digital_Yuan.pdf. [in English].
 18. How many cryptocurrencies are there in June 2025? (2025). *Tangem*. Retrieved from: <https://tangem.com/en/blog/post/how-many-cryptocurrencies-exist/>. [in English].
 19. Hotivkovyi obih v Ukraini na 01 zhovtnia 2024 roku [Cash circulation in Ukraine as of October 1, 2024]. (2024). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/gotivkoviy-obig-v-ukrayini-na-01-jovtnya-2024-roku>. [in Ukrainian].
 20. Pro e-hryvniu – tsyfrovi hroshi Natsionalnoho banku [About the e-hryvnia – digital currency of the National Bank]. *National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>. [in Ukrainian].
 21. Transaction Volume of Digital Yuan Rise by 1,700% in Year. (2025). *CoinsPaid Media*. URL: <https://coinspaidmedia.com/news/transaction-volume-chinese-e-cny-reaches-250b/>. [in English].
 22. Riven tinovoi ekonomiky u 2021 rotsi zris do 32% [Shadow economy in 2021 grew to 32% – government estimate]. (2022). *FinBalance*. Retrieved from: <https://finbalance.com.ua/news/riven-tinovo-ekonomiki-u-2021-rotsi-zris-do-32---otsinka-uryadu>. [in Ukrainian].
 23. Doslidzhennia tinovoi ekonomiky v Ukraini: maizhe chvert VVP - abo 846 mlrd hryven - perebuvaie v tini [Study of the shadow economy in Ukraine: Almost a quarter of GDP – or UAH 846 billion – is in shadow]. *National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://surl.li/axlays>. [in Ukrainian].
 24. Makroekonomichniy ta monetarniy ohliad [Macroeconomic and monetary review]. (2025). *National Bank of Ukraine*. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2025-01.pdf?v=11. [in Ukrainian].